

Asmundtorps kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2015-06-26

jais
arkitekter
—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Asmundtorps kyrka

Häljarps församling, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Asmundtorps socken, Asmundtorp 28:1, Landskrona kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Asmundtorp ligger en knapp mil öster om Landskrona, strax väster om Billeberga. Tätorten ligger i en bördig odlingsbygd, i gränsen mellan slätterna kring Saxån och Braåns i söder, och det kuperade landskapet vid Rönneberga backar i norr.

Det område, som idag utgör Landskrona kommun, har varit bebott ända sedan förhistorisk tid. Kring Asmundtorp finns ett stort antal fornlämningar från sten-, brons-, järnåldern och vikingatiden. Enligt en sägen flyttade bonden Asmund till trakten på 800- 900-talet för att bygga en gård på den då obrutna marken. Ur denna händelse etablerades namnet Asmunda Thorpi under 1100-talet, vid en tid då bebyggelsen och sockenstrukturen börjat få en allt fastare form. En romansk kyrka uppfördes på samma plats som den nuvarande kyrkan ligger.

Precis som övriga byar runt Landskrona, härjades Asmundtorp mycket svårt under det Svensk- danska kriget på 1670-talet. Förutom kyrkan, brann samtliga hus ner till grunden, och invånarna tvingades återuppbygga hela samhället. Det koncentrerades strax norr om kyrkan och behöll sitt utseende fram till skiftesreformerna, då gårdarna glesades ut och spreds allt mer i landskapet. Jordbruket blev mer högproducerande, samtidigt som flera näringar började industrialiseras. Kyrkoanläggningen ingår i fornlämning Asmundtorp 54:1, som utgörs av Asmundtorp bytomt före skiftesreformerna. Bytomten är idag i huvudsak täckt av villabebyggelse av skiftande ålder.

Dagens Asmundtorp har runt 1600 invånare (2010). Miljön präglas till stor del av det samhälle, som växte upp vid sidan av industristaden Landskrona på järnvägslinjen mot Billeberga under 1800-talets andra hälft och 1900-talets början. I kyrkans närhet och längs den gamla landsvägen märks flera tegelbyggnader från denna tid. Kring bygatan etablerades då industrier och serviceinrättningar, såsom Bengtssons bryggeri och SP Chark, som idag utvecklats till en storskalig verksamhet. Öster om kyrkogården ligger två vinkelbyggnader som använts till skola och senare som kommunalhus. Skola har också funnits på det område i norr, som idag utgör den nya kyrkogården. Utanför denna rinner en liten å, omgiven av en sank ängsmark i kyrkans ägo, som övergår i en

mer backig miljö upp mot Rönneberga. Kyrkan är härifrån ett påtagligt landmärke i det öppna landskapet. Utanför kyrkogårdens nordvästra hörn finns en modern, rosa-putsad verkstadsbyggnad med aluzinktak. Söder om kyrkogården och vägen ligger församlingshemmet i rödbrunt tegel, uppfört 1936 efter Oscar Perssons ritningar, och tillbyggt 2002 i en likartad stil.

Kyrkoanläggningen ligger inom riksintresse för kulturmiljövården [M10] Rååns dalgång, där Asmundtorps kyrka är ett uttryck för riksintresset.

Kyrkobyggnaden

Asmundtorps kyrka byggdes år 1895-1897, då den ersatte en romansk kyrka på samma plats. Tack vare domkyrkoarkitekten Carl Georg Brunius noggranna inventering 1828, som redovisas i hans *"Skånes konsthistoria för medeltiden"*, vet vi mycket om den gamla kyrkans utseende. Den uppfördes av grovhuggen sandsten i början av 1100-talet, med ett kvadratisk torn i väster, långhus, kor och absid. Den öppna takstolen utsirades och kyrkorummets väggar pryddes med kalkmålningar av Finjagruppen. Valven och vapenhusen tillkom senare under medeltiden. Kyrkan behöll därefter sitt uttryck fram till 1843, då byggnaden restaurerades efter Brunius anvisningar. Den försågs med hans typiska drag; symmetriska korsarmar, tegelomfattade fönster och ny inredning, allt i arkitektens medeltidsinspirerade stil.

De rika dekorerna, liksom innehavet av den ännu använda dopfunten i brons, tyder på att Asmundtorps socken varit mycket resursstark redan under medeltiden, trots att inget patronatskap kunnat bekräftas. Dessa medel förvaltades väl och var betydelse när den nuvarande kyrkan skulle uppföras. Det finns väl belagt, att kyrkans goda ekonomi var orsaken till, varför stiftets biskop Vilhelm Flensburg ville placera en ny helgedom i Asmundtorp. Han förordade att nedgångna medeltida kyrkor skulle rivas och ersättas med tempel, som skulle väcka det religiösa sinnet och motverka sekularisering och socialism. De nya, nygotiska idealen formulerades bl.a. i boken *"Allmänna anvisningar rörande kyrkobyggnader"*, skriven 1887 av Överintendentsämbetet genom Helgo Zettervall, som samarbetat med Flensburg under sin tid som domkyrkoarkitekt i Lund. Frågan om en ny kyrka splittrade församlingen, som trots sina resurser tvingades ta lån och driva in fordringar för att genomföra projektet. De två män som ivrigast talade för resp. mot bygget var kyrkobyggnadskommitténs vice ordförande P P Wallin och riksdagsmannen Christen Assarsson, som båda är begravda på kyrkogården.

Ritningarna till den nya kyrkan utarbetades av Gustaf Hermansson. Han var arkitekt från Stockholm och Sundsvall, en stark förespråkare av den nygotiska stilen och tjänstgjorde från 1897 vid Överintendentsämbetet. Förutom Asmundtorps kyrka gestaltade

han bl.a. Gustaf Adolfs kyrka i Helsingborg och Oscarskyrkan i Stockholm i samma stil. Asmundtorps kyrka uppfördes med tre rikt dekorerade skepp, byggda i tegel från byns eget bruk. Strävpelarna täcktes av glaserat tegel och taken med röd och grön skiffer från AB Grythytte Skifferverk, förutom tornet som belades med koppar. För bygget på plats svarade arbetsledaren P J Ahlström och arkitekten Henrik Sjöström.

1958 ersätts takskiffret med dagens kopparbeläggning. De översta strävpelarnas avtäckning av glaserat tegel byts mot koppar. 1960 repareras tornet.

1972 repareras tornets tak och murverk, som skadats av klockornas vibrationer, på nytt. Även de nedre strävpelarnas avtäckning ersätts av koppar.

1987 genomförs en större in- och utvändig renovering efter ritningar från K Konsult AB. Väggar, valv och fönster rengörs och lagas, terrazzogolvet ses över och kompletteras, belysningen justeras och flera fasta inventarier repareras. Trappan till koret breddas och ett par bänkrader tas bort för att ge plats åt bl.a. dopfont och instrument.

1992 repareras torntaket efter en storm, och 1995 sakristians koppartak.

2005 byts korets skyddsglasfönster ut mot nya. De senaste åtgärderna omfattar nya anläggningar för ljus-, ljud- och fuktstyrning (2009), en värmeanläggning och en ombyggnad av yttertrappan till tornet (2013).

Exteriör

Kyrkobyggnaden består av ett treskeppigt långhus med korsarmar åt norr och söder, ett kor med tresidig avslutning och bakomliggande sakristia, och ett 66 m högt torn i väster. Därtill finns fyra små trapporn, som leder till torn, orgel- och publikläktarna. Långhuset är indelat i ett högt mittskepp och två lägre, smala sidoskepp, så att det formas ett klerestorium som släpper in ovanljus i kyrkorummet. Långhuset och sidoskeppen avlastas, liksom korsarmarnas och tornens ytterhörn, av kraftiga strävpelare, vars avsatsar är avtäckta med koppar.

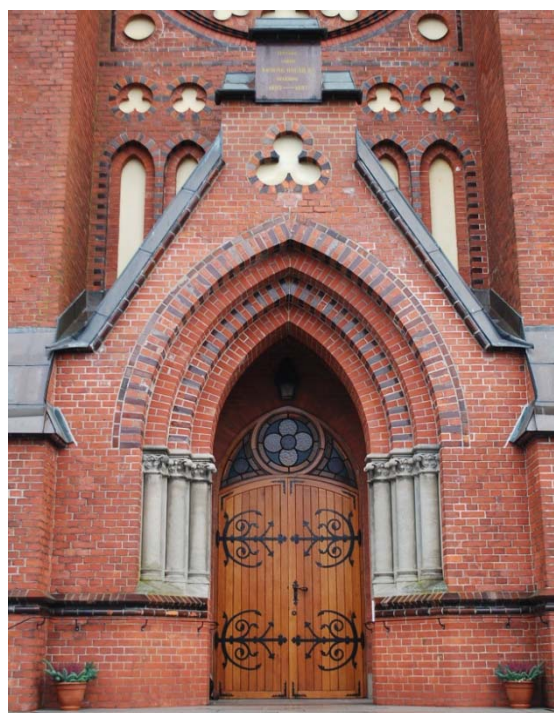
Kyrkan är troligtvis grundlagd på en kallmur av natursten. Runt byggnaden finns en sockel av fint huggen granit med skråkant mot dagermurarna. De är genomgående uppförda av maskinslaget, rött tegel i kryssförband med rikliga inslag av formtegel [1]. I källarväggarna vid panncentralen under långhusets östra del märks återanvänt stenmaterial från medeltidskyrkan. Kring flera fönster, i höjd med och på solbänkarna finns band av brunsvart, glaserat tegel.

Kyrkan har totalt nio ingångar. De fem publika entréerna, som finns i tornets västra

fasad, sidoskepp och de båda korsarmarnas gavlar, är något utskjutna från fasaderna. Granittrappor leder till alla dörrarna, och till huvudentrén i väster även en relativt brant ramp. Ovan entréerna mot norr och söder finns prydnadsgavlar, s.k. vimperger, flankerade av strävpelare krönte av små fialer med torntak. I de triangulära gavelröstena finns cirkulära- eller trepassformade blinderingar. Dörrarna sitter i spetsbågiga portaler med flersprångiga omfattningar, där valven murats i omväxlande rött och svart tegel. Över ekdörrarna, som har kvar sin originalbeslagning med smidda, svartmålade bockhornsgångjärn, finns tympanonfält dekorerade med bl.a. kors. Huvudentrén genom tornet [2] har en likartad utformning med dörrpartiet omgivet av en spetsbågig, flersprångig omfattning. Valvbågarna bärs upp av gjutna, korintiska halvkolonner. Ovanför den korgbågiga dörren finns ett spetsbågigt överljus, där en cirkelformad spröjs skrivits in. Glasen i cirkeln bildar ett fyrpass. Vimpergen kröns av en minnesplatta, som förkunnar att kyrkan är byggd under Oscar II.

[1]: Fasad mot norr

[2]: Tornets västportal

Fönstren sitter i spetsbågiga nischer i ett eller flera språng, som murats i omväxlande rött och svart tegel. Sidoskeppen har parvis kopplade fönster placerade mellan strävpelarna. I klerestoriet och koret finns höga nischer med dubbla spetsbågiga fönster och putsade rundbländen ovanför, där trepassformade fönster skrivits in. På korsarmarna finns varsitt stort rundfönster med sju mindre cirkulära rutor inskrivna i en putsad nisch. Putsen är, liksom all övrig exteriör puts som förekommer, avfärgad med en gul cementfärg. Ovan tornportalen finns ett rosettfönster omgivet av blinderade fyrpass i en cirkelformad nisch. Därutöver finns en mängd mindre, både spets- och rundbågigt

täckta, fönster och blindnicher till vindar, torn, sakristia och trapphus. Fönstren är försedda med utvändiga, enkla skyddsglas. I tornet finns ljudöppningar i alla väderstreck, utformade som tregrupper med spetsbågiga nischer. I de högsta nischerna sitter kopparklädda ljudluckor av trä, medan sidonischerna är blinderade och dekorerade med fyrpass. På gavelspetsarna sitter tornur som bevarats från den gamla kyrkan.

Samtliga takytor, portalöverbyggnader och strävpelare är täckta med kopparplåt, lagd i skivor med halvförskjutna tvärfalsar. Övergången mellan vägg och tak markeras med en murad gesims, utformad som en spetsbågig arkad med putsade öppningar. I mötet mellan långhusets- och korsarmarnas tak, som pryds av triangulära ljuskupor, finns en sexsidig takryttare med en spira, vars listverk bärs upp av kolonner. Mellan dessa finns ljus- och ventilationsöppningar. Vattnet avleds genom stuprör och fotrännor i koppar. På tornet finns fyra drakformade, bronserade vattenkastare i gjuten zink.

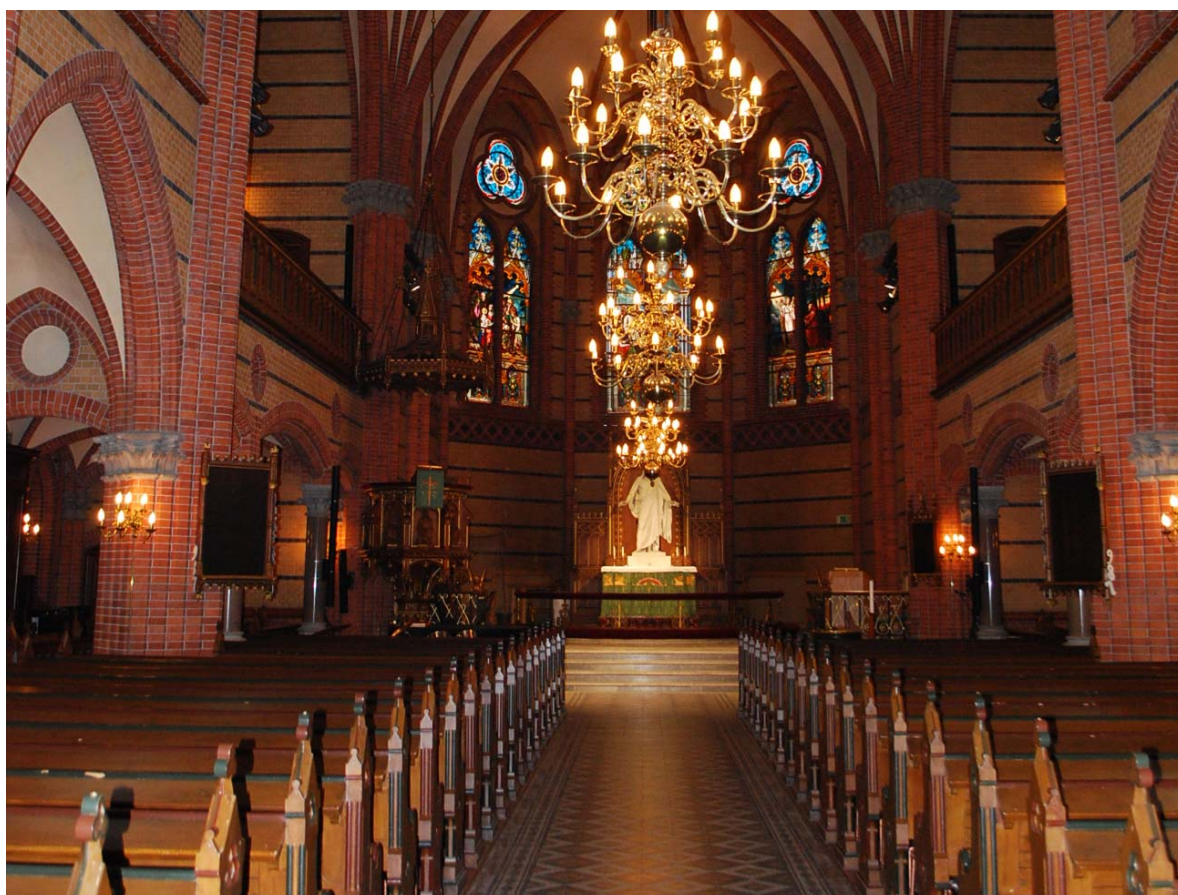
Interiör

Vapenhuset i tornets bottenvåning har ett golv av mönsterlagd kalksten, som i mitten bildar ett hexagram. Ovanpå stengolvet ligger en nålfiltsmatta. Väggarna är utförda i gult tegel i koppförband med vart 8:e skift i svart tegel. Dörromfattningarna, liksom pilastrarna och ribborna till det putsade kupolvalvet, är av rött tegel. I rummet finns en gravhäll i röd kalksten över sockenprästen Hans Andersson, död 1611, prydd av ett bomärke och evangelisternas symboler. Från vapenhuset når man, genom ekådrade dörrar åt söder och norr, orgelläktaren och tornets översta våningar. Dörren mellan lång- och vapenhus är en ådringsmålad fyllningsdörr med utskuren dekor och överljus.

Långhuset består av ett högt mittskepp med klerestorium och två lägre sidoskepp [3]. Från dessa når man elcentral resp. toalett, som inordnats i de forna entrérummen. De tre skeppen är täckta av putsade, gula kryssvalv med halvcirkulära ribbor av rött tegel. Sköld- och gördelbågarna vilar på korintiska pilastrar och knippepelare i flera språng. I mötet mellan tvär- och huvudskepp finns ett stjärnvalv. Golven i mitt- och sidogångar är täckta av terrazzo i gult, svart och vitt mönster. Där bänkar tagits bort har kompletterats med enklare terrazzoplattor. Väggarna är av samma typ som i vapenhuset, och med fönsteröppningar i rött tegel. Solbänkarna är av glaserat tegel, som återkommer som dekorband runt kyrkorummet. Skiftgången i nischsidorna mellan det gula och röda teglet är anpassad, så att inga stenar i förbandet har behövt kapas. Mittskeppet är möblerat med varsitt öppet bänkkvarter, och sidoskeppen med bänkar längs väggarna.

Orgelläktaren finns längst ned i långhuset, uppburen av fyra konsoler med utskuren dekor. Den öppna, ekådrade barriären är genombruten av en arkad med trepassbågar. Läktarens undersida är täckt med dekormålad pärlspont, medan golvet är av trä belagt med heltäckningsmatta. Orgelfasaden sitter i en hög spetsbågig nisch med sex språng.

Korsarmarna avskiljs från långhuset med segmentbågiga öppningar och kolonner, som bär upp tvärskeppens murade läktare. Kolonnerna är av korintisk typ med polerade granitskaft och höga baser. Korsarmarna täckts av samma sorts kryssvalv som långhuset. Innanför ytterportarna finns vindfång konstruerade av ådringsmålade träväggar. Korsarmarna är möblerade med öppna bänkar. På läktarna, som nås genom spiraltrappor bakom dörrar i korsarmarnas sidor, är dessa ställda på gradänger av trä. Barriärerna mot långhuset är av samma sort som orgelläktarens räcke.

[3] *Vy från långhuset mot koret*

Koret nås genom en kalkstenstrappa i fyra steg, flankerad av gjutjärnsräcken prydda med bevingade änglar. Koret har två travéer, ett kryssvalv och ett stjärnvalv, som ansluter till korets tresidiga avslutning. Lasterna förs ner till mark med korintiska knippepelare och kolonner av tegel. Golvet är belagt med mönsterlagd terrazzo i form av olika slags kors mot en svartvit bakgrund. Predikstolen står på korets högra sida och dopfunten på den vänstra, strax nedanför trappan. Bakom altaruppsatsen finns en segmentbågigt täckt dörr in till sakristian. Under koret finns, med utgång utifrån, en liten teknikkammare med vitputsade väggar och golv av betong.

Kyrkorummets innerfönster är genomgående blyspröjsade, insatta i glasfalsteglet, och förstärkta med horisontella järn. Fönstren är försedda med utvändiga skyddsglas i

gjutjärnsbågar. De spetsbågiga fönstren i mitt- och sidoskepp har blyinfattade, färgade katedralglas i rombmönster omgivet av tunna bårder, medan glasen i klerestoriets trepassfönster är smyckade med vegetativa dekorer. Rutorna i korsarmarnas rundfönster [4] är av färgat glas i form av olika religiösa symboler; heraldiska liljor (Treenigheten), en duva (Den helige ande) och tecknen $A \Omega$ (alfa och omega, början och slutet). Korets fönster pryds av figurativa glasmålningar [5], som utformats av konstnären Reinhold Callmander. De visar olika motiv i Nya Testamentet, såsom Betlehem, Bergspredikan, Kristus i Getsemane och evangelisterna med sina respektive symboler.

[4]: Fönster i korsarmen

[5]: Fönster i koret

Den lilla sakristian ligger sex steg lägre än koret. Golvet är av terrazzo, väggarna är putsade och målade i vitt med modern färg, och taket är täckt av ett putsat stjärnvalv med tegelribbor. Mot öster finns ett beredningsaltare framför fönstret, som försetts med en glasmålning av Hugo Gehlin från 1934, som föreställer Fadern, Sonen och den Helige Ande. Åt öster finns en utgång till kyrkogården.

Tornets klockbock står på tornets tredje och fjärde plan, byggd som en från väggarna fristående bjälklagskonstruktion av kraftigt fyrkantsvirke. Från den fjärde våningen leder stegar vidare upp i spiran till vilplan på nivå 5 och 6, där urverket är placerat. Tornrummen har omålade brädgolv och väggar av fogstruket tegel. Vinden över långhus, korsarmar och kor nås från en lucka i tornets tredje våning. Takstolarna, som är av kraftigt, ursprungligt furutimmer, består av sparrar och underramar, som vilar på dubbla remstycken. Hanbanden är inbördes förskjutna mellan takstolarna, så att de hamnar på tre nivåer. Takstolarna förstys av knektar och horisontella bärlinor. Yttermurarna stagas av dragbjälkar placerade mellan travéerna. I skärningen mellan

tvär- och mittskeppens tak finns en träkonstruktion med korsande bjälkar, som ansluter till murkrönen, kungsstolpe och kryssparrar, som bär upp yttertaket och takryttaren. Samtliga takytter har underlagstäckning av spontad träpanel.

Inredning och inventarier

Altaret är ursprungligt, på alla sidor inklätt med skivor av polerad, rödbrun marmor. Blockaltaret är placerat på ett podium av kalksten. Det lilla, murade *beredningsaltaret* i sakristian är uppfört 1935 efter arkitekten H. Holmqvists ritningar.

Altaruppsatsen är ursprunglig med ett ekådrat, tredelat skrank placerat bakom altaret. Skranket består av tre partier, alla dekorerade med förgyllda detaljer såsom fyrpass, fialer och eklöv. Den mittersta delen, som är spetsbågigt täckt och förhöjd, bildar bakgrund åt *altarfiguren*. Den är en marmorreplik av Thorvaldsens Kristusfigur, utförd av bildhuggaren Vilhelm Bissen 1859.

Altarringen är ursprunglig efter Henrik Sjöströms ritningar. Barriären är helt öppen, frånsett de förgyllda ståndare som bär överliggaren. Den är, liksom knäfallet på en sockel av kalksten, klädd med sammet.

Dopfunten [6] av brons är tillverkad på 1400-talet. Cuppan bärs av tre knäböjande, bevingade änglar, gestaltade med långa, veckrika dräkter och fladdrande hår. En av änglarna bär en kalk. Skålen är svagt utåtvidgandes med utvikta kanter och i övrigt helt odekorerad, frånsett tre figurer i hög relief på manteln. De föreställer apostlar med fladdrande kläder, som håller böcker i händerna. Dopfunten kan troligtvis föras till någon verkstad i Nordtyskland, där liknande dopfuntar var relativt vanliga under gotiken. En dylik funt finns t.ex. i Mariakyrkan i Lübeck, där bronsgjutaren Johannes Apengeter gjort en funt, vars cuppa bärs av tre änglar. Efter Apengeters död producerade hans elever flera funtar med likartad gestaltning.

Predikstolen [7] är ursprunglig efter Henrik Sjöströms ritningar. Den åttasidiga korgen bärs av ett profilerat skaft, vars nedre del består av kopplade kolonetter under ett korintiskt akantuskapitel. Korgens fält är dekorerade med sittande figurer, snidade av snickaren Th Nyman, i hög relief innanför trepassbågar. Figurerna föreställer Kristus, Moses och evangelisterna. Överst finns en överliggare klädd med röd sammet. Hela predikstolen är ekådrad med förgyllda dekorer i form av bl.a. stjärnkors, akantus och blomknoppar. Till korgen leder en rak trappa med öppen räckesbarriär, utförd i svart smide med sirlig, förgyllt dekor mellan ståndarna. Längst ned på handledarna sitter varsitt manshuvud i trä. Ovan predikstolen hänger en åttasidig baldakin, som är fästad med järnstag till triumfbågen. Ljudtaket kröns av fialer och en takryttare.

Bänkinredningen i ekådrat trä är ursprunglig, gestaltad av Henrik Sjöström. Bänkarna, i nygotisk stil, som står på ett lackat furugolv, har rikt utsirade gavlar med utskurna tre- och fyrpassbågar. Ryggarna är uppbyggda av ramverk med flera fyllningar. Bänkarna är försedda med fotstöd, psalmbokshylla och lösa dynor. De främsta bänkarna i korsarmarna och långhuset avskiljs mot koret med ekådrade skärmar av ramverkstyp.

Orgeln, byggd 1974 av Mårtenssons orgelfabrik, har 2000 pipor och 28 stämmor, fördelade på två manualer och pedal. Orgeln är inbyggd i den ursprungliga *orgelfasaden*, som ritades av Henrik Sjöström. Den består av tre delar, där mittpartiet består av ett triangulärt täckt pipfält. Under detta finns ett mindre pipfält i form av ett rosett-fönster med heraldiska liljor inskrivna i bladen. De två sidopartierna har en cirkulär planform med höga pipor som bildar avslutningen uppåt. Fasaden är ekådrad med förgyllda- och rödmålade detaljer. I kyrkan finns dessutom en *kororgel*, som även kan spelas från orgelläktaren.

Lillklockan av malm är från 1610 och gjuten av Borchardt Gelgeisser i Köpenhamn. Manteln är dekorerad med några trefingrade blad och två latinska inskriptionsband mellan växtfriser. *Storklockan* av malm är omgjuten 1651 av Hans Meyer i Köpenhamn. Den är dekorerad med tre inskriftrader, akantusfriser och en pelikan.

[6]: Dopfund

[7]: Predikstolen

Övrigt

Flertalet av kyrkans mest värdefulla lösa inventarier stals vid en stöld 2001, däribland *nattvardssilver*, en *dopskål* och en *brudkrona*. Ett fåtal äldre textilier, däribland en *mässhake* och ett *antependium*, som båda lär komma från den gamla kyrkan, finns bevarade.

På Lunds Universitets historiska museum förvaras ett *triumfkrucifix* och en *kalvariegrupp* från 1400-talet. Den har sammankopplats med krucifixet i Mörarps kyrka.

Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Asmundtorps kyrkogård är avtecknad, är en storskifteskarta från 1762. Den rektangulära kyrkotomten, med den romanska kyrkan i mitten, ligger söder om själva byn. Kyrkogården är gräsbevuxen och omgiven av en stenmur. Muren repareras vid flera tillfällen, fram tills den rivs 1874, i samband med att kyrkogården utvidgas. Muren ersätts då av ett gjutjärnsstaket ställt på en granitsockel.

I samband med uppförandet av den nya kyrkan beslutas, att kyrkogården ska regleras enligt tidens symmetriska ideal. Ett flertal gravägare vägrar att flytta sina gravplatser, och inte förrän 1901 kan planeringen slutföras. På den Häradsekonomiska kartan från 1910-15 har den gamla kyrkogården, landsvägen i söder och den lilla förplats, som utgör parkering till kyrkans församlingshem, fått dagens utsträckning. Efter en tid rätas vägen mot Vadensjö norr om kyrkan ut, och den nya kyrkogården tillkommer i början av 1940-talet. Här byggs ett begravningskapell 1947. Ett kvarter avsetts för urnlund, och 1985 byggs en minneslund väster om kapellet.

Beskrivning

Den gamla kyrkogården omgärdas i söder, öster och väster av ett gjutjärnsstaket, ställt på en låg granitmur. Innanför staketet i väster finns en trädrad av höga kastanjer och en spireahäck. De södra- och östra sidorna flankeras av senare planterade lindar, och innanför dessa finns olika typer av bladväxter. Lövridåerna avskiljs från kyrkogårdens gångar med kanter av buxbom. Den gamla- och nya kyrkogården, som ligger några steg lägre, avskiljs från varandra med en spireahäck, ställd på den gamla stenmuren. Den nya kyrkogården har bokhäckar ut mot det omgivande landskapet.

Kyrkan ligger mitt på den gamla kyrkogården, omgärdad av en ellipsformad grusyta. Från denna strålar breda grusgångar ut till de rätlinjliga kvarteren, som alla är singeltäckta och omgärdade av buxbom. I rak axel ner från kyrkans norra korsarm finns ett begravningskapell, som idag används som förråd. Två något bredare gångar leder mot församlingshemmet och den gamla skolan/kommunalkontoret i söder resp. öster. Den södra, asfalterade gången utgör huvudentré till kyrkogården och mynnar i en förplats framför tornets västportal. Vid entréerna finns grindpartier med sirligt dekorerade gjutjärnsgrindar och kantiga grindstolpar prydda med latinska kors.

Gravplatserna på den gamla kyrkogården omgärdas av buxbom, förutom ett antal gravar som avgränsas med stenramar eller järnstaket. Den enskilda växtligheten är rik

med perenner, småbuskar liksom högre städsegröna växter. Bland de äldsta gravarna, som är bevarade från den gamla kyrkans tid, finns bl.a. en skånsk kalkstensvård prydd med Det allseende ögat [8]. Från 1800-talets andra hälft finns stenar i klassicistiska, romantiska och mer eklektiska utföranden. Stenarna runt sekelskiftet och framåt visar på övergången från grovhuggna, rikt dekorerade stenar med naturlika drag över i lägre granitvårdar med polerad yta och enklare utsmyckning. Norr om begravningskapellet finns ett lapidarium med liggande stenar och några gravminnen av järn. Bland gravstenarnas titlar märks flera husägare och lantbrukare, liksom ett stort antal yrken med anknytning till sekelskiftets industri- och järnvägssamhälle, såsom vagnmakare, smed, stationskarl, skräddare, bygg-, bagar- och skomakarmästare.

I ett av de norra kvarteren märks en avdelning för linjegravar [9], det s.k. ”allmänna varvet”, en gravordning som var i bruk fram till 1968 för människor som inte hade råd att köpa sig en gravplats. Ytan är gräsbeväxt med två rader av gravplatser. Längs den bakre buxbomskanten finns en rad med enkla minnesplattor av tegelliknande material. Framför dessa finns två liggande stenar. Allmänningen ligger norr om kyrkan, medan de mer påkostade, äldre gravarna generellt återfinns på kyrkans södra sida. Ett noterbart undantag från detta är den prästgrav, som ligger i kyrkans nordvästra hörn.

[8]: Äldre kyrkogården, i fonden skånsk kalkstensvård

[9]: Linjegravar

Gravkvarteren på den nya kyrkogården är gräsbevuxna. Gravplatserna är avdelade med rygghäckar av liguster och försedda med stenskodda planteringsramar. I väster finns en urnlund, med gravplatserna avskilda med rygghäckar och stigar av kullersten, och i öster kyrkans minneslund. I dess centrum finns en stenskodd vattendamm, i vars mitt man planterat ett sorgeträd. Mot söder finns en slänt med markkrypande växter och en större minnesten prydd med en psaltartext.

Byggnader på kyrkogården

Begravningskapellet är byggt 1947 efter länsarkitekt N.A. Blancks ritningar. Byggnaden är uppförd av röd, handslagen tegel i en arketypisk form. Öppningarna är rundbågiga och gavlarna skånska med det enkupiga falstakteglet lagt i bruk på murkrönen.

Kulturhistorisk karaktärisering för Asmundtorps kyrkoanläggning

Asmundtorps kyrka är ett mycket iögonfallande landmärke i landskapet, och av stor identitetsskapande betydelse för det lilla samhället. Med sin storlek kontrasterar kyrkan skarpt till den lågskaliga bebyggelsen kring landsvägen, där flera byggnader från tätortens glansdagar kring förra sekelskiftet finns bevarade. Bland dessa märks t.ex. den f.d. skolan, sedermera kommunalkontoret, som ligger direkt öster om kyrkan. Gårdarna från tiden före enskiftet, samlade på den gamla bytomten norr om kyrkan, har successivt ersatts med bostadshus av skiftande ålder och gestaltning.

Asmundtorp ingår i en kulturmiljö med bosättningskontinuitet sedan 800- 900-talet. Den nuvarande kyrkan är byggd på samma plats som sin romanska föregångare, vars utformning med ett ursprungligt torn och rika kalkmålningar antyder att den bör haft en särställning i närområdet. Då ytterst begränsat med material ska ha återanvänts i den nya kyrkan, ligger den gamla kyrkans byggnadshistoriska värde främst i den omfattande dokumentation som finns bevarad. Vid framtida arbeten t.ex. i marken finns dock möjligheten, att man påträffar lämningar från den gamla kyrkoanläggningen.

Den gamla kyrkogården har en enhetlig karaktär, som synliggör stilidealen som växte fram från mitten av 1800-talet med symmetriska, buxbomsomgärdade kvarter, grusgångar och ett varierat gravmaterial. Huvudgången från landsvägen mot tornets västportal har asfalterats och försetts med moderna belysningsstolpar, en utformning som är främmande ur kulturhistorisk synvinkel. Gjutjärnsstaketet och kyrkogårdsmurarna är liksom omgärdande häckar och trädkrans viktiga komponenter för helhetsmiljön. Utmärkande är även det rika beståndet av städsegröna växter, i synnerhet på den södra delen av kyrkogården, där flertalet mer bearbetade gravar är placerade. Genom gravvårdarnas titlar skapas en länk till tidens industri- och järnvägbygd. Det socialt stratifierade samhället blir extra påtagligt genom den bevarade allmanningen, där medellösa jordsattes på kyrkans bekostnad.

Den nya kyrkogården har en för mellankrigsåren typisk utformning med fabriksstillverkade gravar uppställda mot rygghäckar i strikta rader. Minneslunden har en högtidlig utformning och domineras av ett sorgeträd. Dess grenar hänger, trots att trädet står i en vattendamm, något som ska symbolisera och förstärka de anhörigas sorg.

Asmundtorps kyrka är uppförd av Gustav Hermansson, en av de mer namnkunniga arkitekterna under sena 1800-talet, och en av de mest lojala fullföljarna av den nygotiska stilen. Kyrkans exteriör är rikt dekorerad med horisontella band av glaserat

tegel och gulputsade fält. Vertikaliteten betonas av kontreforter, branta tak med takryttare, fialer och det höga tornet, som kröns av en spetsig spira. Murverket är helt oförändrat sedan uppförandet, medan takskiffret och strävpelarnas glaserade tegel bytts mot koppar av tekniska skäl. Dessa åtgärder kan beklagas, men kyrkan upplevs ändå som autentisk och fint sammanhållen. Detaljerna är noggrant bearbetade, såsom valvbågarna med varannan svart och varannan röd sten, ytterdörrarnas bockhornsjärn och torntakets vattenutkastare, som på tidstypiskt vis utformats som drakhuvuden.

Kyrkan är byggd som en basilika, uppdelad i ett mittskepp med klerestorium och två sidoskepp. Detta ger en horisontal delning åt byggnaden, samtidigt som höjdsträvan, som kanske mer än något annat kännetecknar gotisk arkitektur, förstärks. I de höga valven har ribborna lämnats oputsade mot de gulvita kapporna, något som var vanligt efter 1880-talet, vilket bidrar till ett fint linjespel. Ribborna vilar på knippepelare och tegelkolonner med cementgjutna kapitäl. Ett stort värde finns också i de mönsterlagda golven av viktoriaplattor. Cement och maskinslaget tegel var vid tiden helt oprövade material, vilket vittnar om hur den framväxande industrin påverkade debatten, där öppet redovisade fasader kom att betraktas som mer ”äkta” än putsade.

Kyrkorummet illustrerar den nygotiska strävan mot ett varmt, färgmättat kyrkorum med skimrande ljusföring. Interiören är i det närmaste helt oförändrad sedan byggtiden, och samtliga detaljer verkar omsorgsfullt utförda. Fönstren av gotisk typ är försedda med färgade och tonade glas. Ett särskilt konstnärligt värde finns i korfönstrens bibliska glasmålningar, något som var högsta mode vid tiden. De är alla utförda av Reinhold Callmander, som brukar kallas för det svenska glasmåleriets fader.

För Skåne traditionella drag märks t.ex. i bruket av en sakristia i öster bakom altaret, något som i Zettervall och Sjögrens *”Allmänna anvisningar”* ansågs vara ett antiklimax i stegringen mot koret, det allra heligaste. Hermansson försökte istället betona korets status genom att tydligt avskilja det från långhuset med ett smidesräcke och en trappa, en idé som gått förlorad sedan trappan breddats av funktionella skäl och fått en mer monumental karaktär. Inte heller uppskattades de populära kopiorna av Thorvaldsens Kristusfigur, som många församlingar köpte in i mitten av 1800-talet. I Carl Möllers samtida Eslövs kyrka står istället ett stort krucifix på altaret, och i Zettervalls egna arbete Allhelgonakyrkan i Lund ingår ett stort kors i altaruppsatsen. Bissens tolkning av Thorvaldsens Kristusfigur anses vara en slags fördjupad replik på originalet. Predikstolen är däremot gestaltad enligt de allmänna anvisningarna; samkomponerad med altarskranket, försedd med ljudtak och med en ekkorg prydd av snidade figurer.

Bland kyrkans fasta inventarier har dopfunten ett mycket högt kulturvärde, då den är den enda medeltida bronsfunten som finns bevarad i Skåne. Den hänförs till en grupp i Norra Tyskland, kanske till Johannes Apengeters verkstad eller någon av dess efter-

följare. Det vore värdefullt att säkerställa dopfunten proveniens. Även tornuren, klockorna och de äldre textilierna är värdefulla historiska länkar till den rivna kyrkan.

Asmundtorps kyrka är, liksom den stilbildande Eslövs kyrka och Allhelgonakyrkan i Lund, ett tydligt exempel på den mogna, skånska högstil, som något nedsättande brukar kallas ”Eslövsgotik”. Dessa kyrkor uppfyller samtliga kriterier för en korrekt nygotik; tegel som ytskikt, spetsbågiga fönster, valv, strävpelare och rikt artikulerade fasader med ett överdåd av dekorer. Efter sekelskiftet hade stilen spelat ut sin roll; den ansågs överlastad och banal, och ett förnyat intresse riktades mot den medeltida arkitektur, som man ibland rivit för att ge plats åt nygotiska kyrkorna. Som byggnad betraktat har Asmundtorps kyrka likväl stora dokument- och upplevelsevärden, som ett av våra främre exempel på nygotikens byggnadskonst och kyrkoideal.

Rekommendationer

- För den gamla kyrkogården gäller, att strukturen med rätvinkliga gruskvarter, omgärdade av buxbom, och gångar av singel bör bevaras. Allmanningen synliggör sin tids klassamhälle och bör värnas.
- Kyrkan är i alla avseenden mycket välbevarad, även på detaljnivå. Vid framtida reparationsarbeten bör därför höga krav ställas på användandet av traditionella material och metoder. Ev. insättande av nya objekt i kyrkorummet måste därtill göras varsamt, så att den autentiska karaktären inte påverkas.
- Höga varsamhetskrav bör gälla för glaserat tegel, färgade glas och viktoria-plattor, material som är mycket viktiga för upplevelsen av det nygotiska kyrkorummet, men som ofta inte längre tillverkas och därmed är svåra att ersätta.
- I sakristian och sidoskeppen finns saltvittrad puts, vilket ofta noterats i samtida kyrkor med likartade material och byggnadskonstruktion. Murverkets fuktkvot bör regelbundet mätas och problemen hållas under uppsikt.
- Bland inventarierna bör särskilt höga varsamhetskrav gälla dopfunten, som besitter betydande konsthistoriska värden.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Asmundtorp 54:1. Fornlämningen utgör Asmundtorps gamla bytomt och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen. Kyrkoanläggningen ligger inom riksintresse för kulturmiljövården [M10] Rååns dalgång.

Källor och litteratur

Kyrkorivningar och kyrkobyggen i Skåne 1812- 1912, Siegrun Fernlund, akademisk avhandling vid Konstvetenskapliga institutionen vid Lunds Universitet, 1982

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan för Asmundtorps kyrka 2007-10-01, ItArk Arkitektkontor (2007), Helsingborg

Regionmuseets i Kristianstads arkiv, Lund, mappar 1-4: *Asmundtorps kyrka*

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2014-11-28

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad 2014-11-28

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Landskrona.aspx>, hämtad 2014-11-28

Intervju med representanter från Häljarps församling, möte 2014-12-01

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Asmundtorps kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember (handläggare),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvården

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2014-11-24

Färdigställd rapport: 2015-06-26